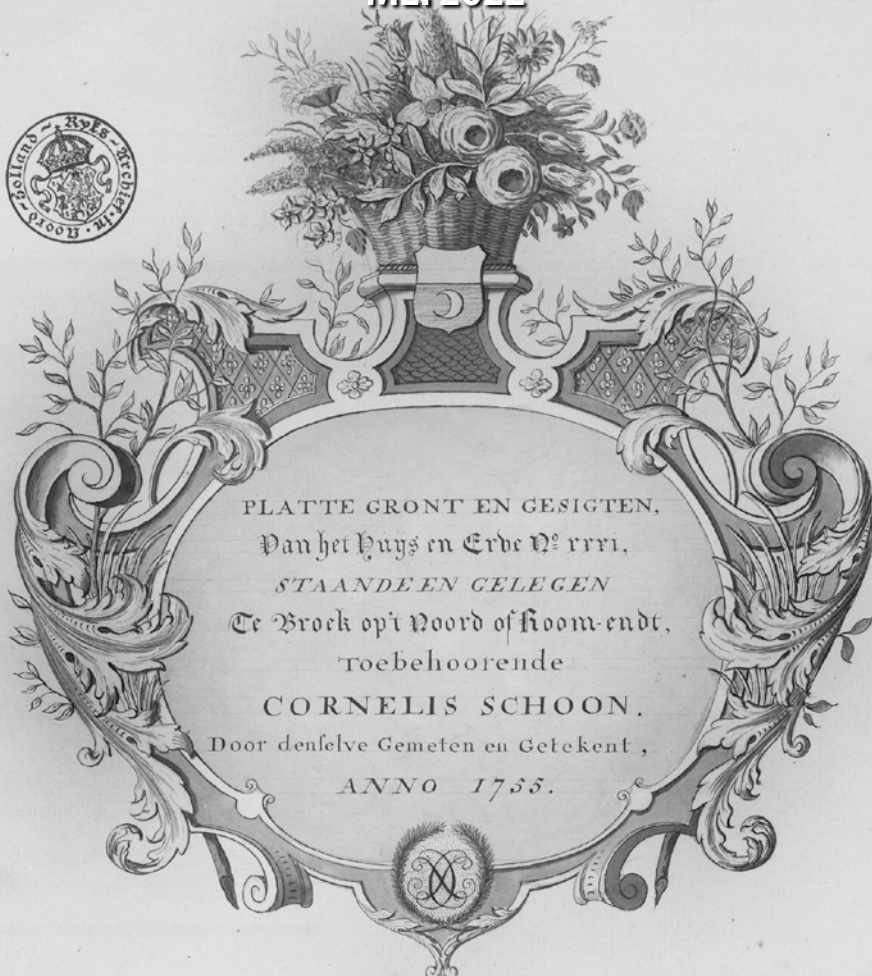

oud broek.nl

MEI 2022

PLATTE GRONT EN GESIGTEN,
Van het Huys en Erbe N^o rrrri,
STAANDEEN GELEGEN

Te Broek op't Noord of froom-endt,
Toebehoorende
CORNELIS SCHOON.

Door denſelve Gemeten en Getekent,
ANNO 1755.

- *Hoe kwamen die Broekers zo onnoemelijk rijk?*
- *Ook Broek had een kaasmarkt*
- *Van timmerman tot dijkgraaf*

Tekening Cornelis Schoon 1755 (Noord-Hollands archief).

COLOFON

Het bestuur van Historische Vereniging Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Piet van Mourik	Voorzitter	<i>pjvanmourik@sdrq.nl</i>	06-53357711
Frans Abraham	Secretaris	<i>info@oudbroek.nl</i>	020-4031734 06-50742624
Jaap Wortel	Penningmeester	<i>jaap.wortel01@gmail.com</i>	020-4031216
Jan Hoetmer	Bestuurslid Beschermd Dorpsgezicht	<i>sanjan65@hetnet.nl</i>	020-4031614

Medewerkers: Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Aagje Bruijn, Sytze Boschma (redactie)
Linda Feltkamp (fotograaf), Speed-O-Print (drukwerk).

Correspondentieadres: Historische Vereniging Broek in Waterland, Keerngouw 30,
1151 BD Broek in Waterland
E-mail: info@oudbroek.nl • <https://www.oudbroek.nl> • Rabobank: NL44RABO 0310 7021 94

Lidmaatschap: Binnen postcode 1151 € 12,50, buiten € 17,50. Aanmelden via de website.

ISSN: 2211-8675

Inleiding

Een groet aan de lezer.

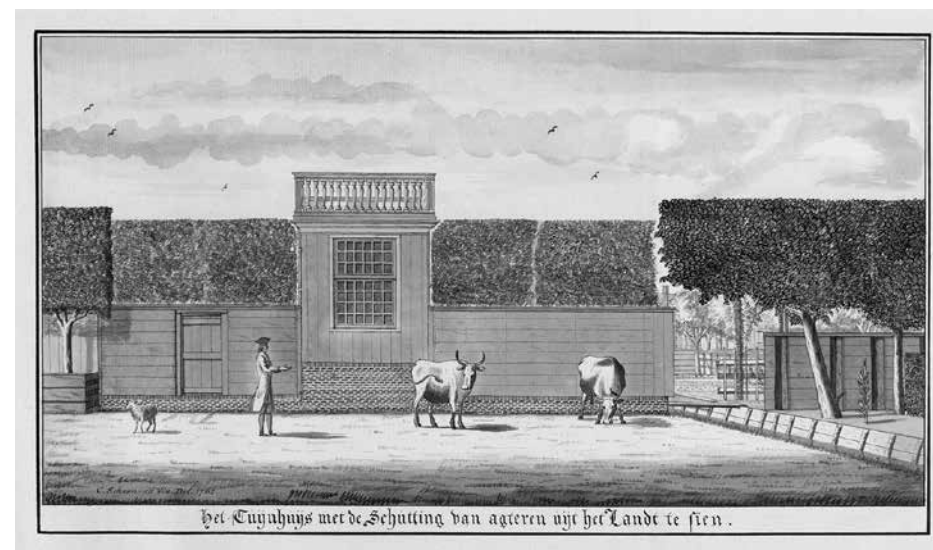
In de vorige uitgave van oudbroek.nl besteedden we aandacht aan het boek 'Het dorp van Neeltje Pater' van Jochem Kroes. In dit nummer gaan we er nog eens uitgebreid op in, want het is zeer de moeite waard. Je leest het niet in één ruk uit, maar zoekt gedeelten op die je interesseren, bijvoorbeeld dankzij een achternaam. Die van de familie Verlaan, van Koker en Ploeger en vooral ook die van onze beroemdste inwoonster, Neeltje Pater. Bij haar overlijden in 1789 liet ze ruim vier miljoen gulden na. Hoe kwamen zij en andere Broekers zo onnoemelijk rijk?

Een krantenartikel uit het jaar 1900 steekt de loftrumpet over Leendert de Oude die, 'uit nederige ouders geboren, als timmerman talloze boerderijen, kerken en scholen bouwde'. Uit eigen kracht klom hij op tot de 'gewichtige en eervolle betrekking van Dijkgraaf van Waterland'.

De storm van februari dit jaar blies de weidemolen aan de Van Disweg omver. Dorpsgenoot timmerman Jan Visser en de firma Evenboer wacht een fiks karwei.

En dan de kaasmarkt, ja, ook Broek in Waterland heeft een kaasmarkt gehad. Het fenomeen was geen lang leven beschoren; in 1858 ging men enthousiast van start, al in 1876 horen we er niets meer van. Toch leuk om erover te lezen.

Hanneke de Wit

Het huis en erf van Cornelis Schoon (1719-1778).

Ook waren boter, kippen(eieren), eenden(eieren), kalveren, schapen, konijnen, bokken en biggen te koop

Onze kaasmarkt was geen lang leven beschoren

Kaasboerderijen waar toeristen, al dan niet met de vreemdelingenboot, massaal op af kwamen, zijn hier tot ver in de vorige eeuw te vinden. Heeft Broek in Waterland ook een kaasmarkt gehad? Jawel, maar niet heel lang: van 1858 tot 1876. Dimphéna Groffen schrijft erover in de Broeker Bijdragen van september 2003.

Al in de zeventiende eeuw zijn in Broek kaashandelaren te vinden; Jan Huijgen bijvoorbeeld, Claas Ammeraal en D. Schout. Ze kopen de kaas van boeren in het achterland en slaan de kazen op in hun pakhuizen, die 's zomers koel zijn. De kazen, op stellages met houten consoles (zogenoemde uithoudertjes) worden geregeld gezouten en gekeerd voordat ze op markten in de buurt worden verkocht. Iedere boer heeft zijn eigen, handgemaakte kaasvormen, waardoor de kazen nogal variëren in gewicht.

In de negentiende eeuw komt een eind aan een periode van economische bloei. Daar moet wat op gevonden worden. Op 16 november 1853 stelt gemeenteraadslid Baltus Koker voor 'ter verlevendiging der kwijnende welvaart dezer Gemeente te beproeven eene wekelijksche markt alhier op te richten'. Is die levensvatbaar? 'Nee,' zegt een commissie die onderzoek doet: 'de plaatselijke kooplieden werken niet mee'. Het plan verdwijnt in een lade.

Drie en een half jaar later doemt de kaasmarkt weer op. De voorzitter meldt in de raadszitting dat volgens burgemeester en wethouders 'een wekelijkse markt in boter, kaas, eieren enz. in Broek niet veel hoeft te kosten en bij slagen de gemeente wellicht zelfs geld zou kunnen opleveren'. Hij denkt dat 'er gegronde vooruitzichten bestaan dat meerdere notabele ingezetenen zich tot dezen tak van handel zullen aansluiten, hetgeen de onderneming zoude bevorderen'.

Kaasdragers, een markt- en een waagmeester

Het gaat er nu toch van komen. In de Verordening van Wik- en Weegloon wordt eind 1857 een heffing vastgelegd van twee cent op iedere tien pond kaas die wordt verkocht. Kaasdragers zullen de kaas op berries naar de weegschaal brengen en, na de weging, naar de vaartuigen voor verder vervoer. K.C. Koker wordt marktmeester, Klaas van Zanen waagmeester en als dragers worden Jacobus van den Nadort en Klaas Breek aangesteld.

'De kaaswaag is hoogstwaarschijnlijk een houten gebouwtje geweest' schrijft Dimphéna Groffen in 'De Broeker kaasmarkt, 1858-1876' dat als Broeker Bijdrage verscheen. We weten niet

waar het stond, maar kunnen ons enigszins voorstellen hoe het eruitzag. De schrijfster stuitte namelijk op een aantal rekeningen, onder meer die van Hendrik Kuyper, die een deur en belegenschroeven leverde en flink wat eiken- en grenenhout.

Bij J. Hofman werden een berin (kussen of blok voor de deur) en vier zware kolders (palen met ijzeren beslag aan één kant) besteld. Jacobus van den Nadort (toekomstig kaasdrager) leverde de balans (weegschaal) met gewicht en touwwerk plus vijf kaasberries en draagbanden, een tafel met schragen en een lessenaar. J. du Gardijn diende een rekening in voor smidswerk en de levering van een zware haak voor de balans.

De gemeenteraad vraagt de burgemeester de markt 'eenvoudig en doeltreffend' te openen. Deze doet dat met genoeg 'onder voorbehoud van een goede gezondheid'. Op 4 februari 1858 opent hij de markt. Een succes? Jazeker. Baltus Koker laat de raad twee weken later weten dat de eerste markt 'een goed resultaat heeft opgeleverd en tot algemeen genoegen der Ingezetenen heeft plaatsgehad'. In het eerste jaar worden 128.608 kazen verhandeld en brengt het wik- en weegloon 513,13 gulden op.

Nu hebben wij het wel steeds over 'kaasmarkt' schrijft Dimphéna Groffen, maar er werden ook boter, kippen(eieren), eenden(eieren), kalveren, schapen, konijnen, bokken en biggen te koop aangeboden. In gedachten zien wij ijverige huisvrouwen, die zich met hun manden naar de markt spoeden, maar nee: dit is een markt voor handelaren.

Zoetemelksche kaas naar Batavia

De grootste handelaar is L. Goede, die in 1859 bijna 28.000 kazen koopt. K.C. Koker is goed voor 20.776 kazen, D. Pronk voor 16.504 stuks en de fa. Bakker en Hooft koopt er ruim tien-duizend. Behalve naar plaatsen elders in Nederland, worden ook kazen overzee gebracht. Pieter Bertoen stuurt al in het eerste marktjaar twee keer een partij van 240 stuks 'edammer zoetemelksche kaas' naar Batavia en Soerabaja. (K.C. Koker had zijn kaaspakhuis aan de Nieuwe Erven, nu De Erven 40. Het kaaspakhuis van F. Hooft stond op de plaats van het huidige De Erven 1.)

Vanaf 1870 gaat het bergafwaarts met de kaasmarkt. Men heeft een beetje genoeg van de regels en kosten die een markt met zich meebrengt en die de vrije handel belemmeren. Bovendien neemt het aantal zelfkazende boeren af door de komst van zuivelfabrieken, waar wordt verkocht zonder tussenkomst van een markt. Ook Broek in Waterland heeft een zuivelfabriek - een jaar lang. 'Een kaasfabriek heeft ten vorigen jare werkzaam geweest, maar is thans gesloopt en vervoerd na de Wieringerwaard' aldus een gemeentelijk verslag uit 1871.

Worden in 1870 nog 842 stapels kaas, inhoudende 82.451 stuks, verhandeld, in 1875 is dat aantal geslonken tot 110 stapels. Van de zeven kaasdragers die in dienst waren, zijn er dan al twee ontslagen. De jaren waarin grote winsten werden geboekt met de handel in kaas zijn voorbij. Op de jaarwedde van waagmeester Klaas van Zanen, 125 gulden, wordt beknipt. De weekmarkt wordt beperkt van de eerste donderdag in april tot de laatste donderdag van november.

Vanaf 1876 horen we niets meer van de kaasmarkt. Dimphéna Groffen: 'Van de kaasmarkt zijn helaas geen afbeeldingen bekend. Ook van de Broeker kaaspakhuizen zijn geen afbeeldingen gevonden.'

Hanneke de Wit

Neeltje Pater laat in 1789 ruim vier miljoen gulden na

Hoe kwamen die Broekers toch zo onnoemelijk rijk?

Zij was zeventien, hij 28 jaar oud en hij was verliefd op haar. "...en treedt met mij, mijn liefe Neeltje, in't soete huwelijksch lust-prieeltje..." schreef Cornelis Schoon in 1747 aan zijn nichtje Neeltje Pater. Negentien jaar later trouwden ze. Op huwelijks voorwaarden, want Cornelis was bepaald niet arm, maar Neeltje, die op elfjarige leeftijd haar eerste erfenis kreeg, was al uitgesproken rijk.

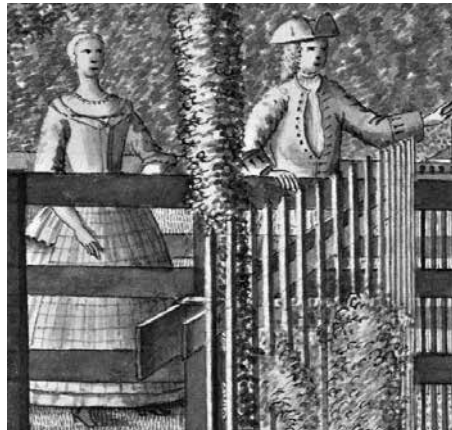
Neeltje was de baas, vermoedt Jochem Kroes in zijn onlangs verschenen boek 'Het dorp van Neeltje Pater. De kooplieden- en regentenfamilies van Broek in Waterland in de achttiende eeuw'. Cornelis woonde namelijk in een heerlijk huis met grote tuin aan Roomeinde 29-35, maar Neeltje wilde per se thuis aan Roomeinde 5 blijven wonen en Cornelis trok bij haar in.

Schoon, die zichzelf 'een ongeleert persoon' noemde, was zijn leven lang een rentenier met talloos veel liefhebberijen. Hij was een bekend tekenaar, historicus, verzamelaar van medailles en potpenningen en nog veel meer. Misschien was hij wel een gezellig mens, want hij hield van dammen - en van eten, drinken en roken.

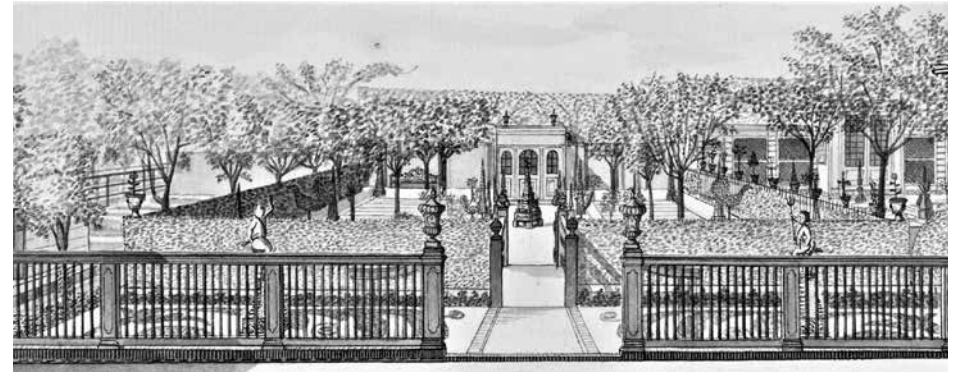
Neeltje Pater, die bij haar dood in 1789 ruim vier miljoen gulden naliet, stond op plaats vijf in de rij van rijkste Nederlanders met op nummer één prins Willem V. Er waren echter heel veel meer Broekers die, generaties lang, grote rijkdom verwierven. De families Verlaan, Mars en Koker bijvoorbeeld en de families Timmerman, Ploeger en Bakker.

Hoe kwamen die Broekers zo onnoemelijk rijk? Jochem Kroes heeft het haarfijn uitgezocht. Hij vertelt ons bovendien hoe de vermogende Broekers woonden, hoe hun tuinen er bij lagen en wat ze, behalve geld verdienen, zoal deden. Zo zaten velen in de vroedschap (het dorpsbestuur) of waren als schout verantwoordelijk voor de rechtspraak.

De familie Koker bijvoorbeeld begon eenvoudig met een Pieter Cornelisz (1620-1668) die walvisvaarder naar Groenland en vrachtschipper naar de Oostzee was. Van zijn laatste reis, naar Riga, kwam hij niet meer thuis. Zijn zoon Cornelis I was zeeman, zijn kleinzoon graankoper in Letland. Daarna klommen de Kokers op de maatschappelijke ladder dankzij weer een Cornelis die met Geertje, een jonge vrouw uit de regentenfamilie Dekker, trouwde.

Neeltje Pater, Cornelis Schoon en daaronder hun Huwelyks-Zeegen.

Gezicht op tuin en tuinhuis Roomeinde 29-35 (getekend Cornelis Schoon).

Deze Cornelis II ging samenwerken met zijn twee zwagers Dekker, kooplieden. Jochem Kroes: 'Vanaf het begin van de jaren 1740 tot diep in de jaren 1770 zijn heel wat contracten en wisselprotesten bewaard gebleven, waarin 'de heeren Dekker, Koker en Dekker' als kooplieden te Broek in Waterland zaken deden in het Oostzeegebied'.

Kostje gekocht

Met de vijfde generatie Koker kwam het grote geld binnen dankzij vele omvangrijke erfenissen, die op Cornelis III Koker (1739-1807) af kwamen, onder anderen van zijn vader, schoonvader en ongetrouwde zus. In 1789 volgde de grote klapper met de scheiding van de boedel van Neeltje Pater. Koker werd aangesteld als executeur; uit haar boedel ontving hij 570.000 gulden plus een legaat van dertigduizend gulden.

'Dit enorme legaat was zo'n veertien procent van de nalatenschap van Neeltje Pater. Cornelis' kostje was gekocht, evenals dat van zijn nakomelingen', schrijft Kroes. Behalve geld viel deze Cornelis ook een aantal huizen ten deel: aan Zuideinde 24-26, aan Roomeinde 14 en verderop op nummer 8 een huis dat van Neeltje Pater was geweest.

De Kokers maken ons verhaal er niet eenvoudiger op doordat de volgende nazaat, die van 1766 tot 1806 leefde, ook weer Cornelis heette. Maar deze Cornelis IV is wel interessant aangezien hij het er, in tegenstelling tot zijn vader, 'goed van nam'. Hij woonde in wat later 'het beroemde huis' werd aan de Erven 10-14, dat hij in 1790 voor duizend gulden kocht. Het bleef decennialang in de familie. Tegenover het huis liet hij, aan het Havenrak, een theekoepel bouwen in Turkse en Chinese stijl.

Jochem Kroes volgt de familie Koker totdat Cornelis VII in 1924 overlijdt. Zijn kinderen waren al eerder uit het dorp vertrokken. 'Het hoogtepunt van de macht en het aanzien van de familie Koker lag in de jaren tussen 1768 en 1867, met vijf burgemeesters Koker'. De naam staat gebeiteld in de muur van het voorma-

Het Beroemde Huis.

lige gemeentehuis tegenover de kerk. 'Den 17 Julij anno 1826 is de Eerste Steen Gelegd door Cornelis Koker, zoon van den burgemeester Cornelis Koker.'

Dienstheden en ander personeel

Cornelis II (herinnert u hem zich?), de Koker van de vierde generatie die nog niet echt fortuin maakte, woonde aan Kerkplein 7-8. Hij kon zich bij lange na niet meten met de grote kooplieden, maar hij en zijn vrouw Geertje Dekker waren wel in staat een diensthede te houden. Dienstheden en knechten vormden de grootste groep dienstverleners: Broek in Waterland telde er ongeveer 75. Kroes kwam hen, behalve bij de rijke burgers, tegen bij de chirurgijns Groenewoud en Gisius, bij theeverkoopster Lammes, broodbakker Catwoud, schilder Duijts en timmerman Witse Jellesz van Sijp.

De beroepsbevolking telde verder veel bouwvakkers: timmerlieden, metselaars en huisschilders. Metselaar Noord had een bijbaantje: hij verkocht bier. Verder komen we hoveniers tegen en was er een kleermaker en een voerman. In herberg De Witte Swaan kon je rijtuigen huren en aan het einde van het Zuideinde stond de meelmolen van Jan Wassenaar.

Dan waren er de veehouders - Jochem Kroes heeft zelfs geteld hoeveel koeien de diverse eigenaren hadden. Het waren lang niet altijd fulltimeboeren; ook kooplieden en renteniers hielden vee. In 1769 woedde voor de derde keer in korte tijd de veepest, die veel koeien het leven kostte. Zo verloor Eegje Pater, de zus van Neeltje, twaalf van haar 49 koeien.

Een liefdadig dorp

'We' waren aardige mensen; er hoefde maar ergens een noodklok te luiden of de Broekers trokken hun beurs. In 1766 werd Hilversum getroffen door een enorme vuurzee; meer dan tweehonderd huizen gingen verloren. Broek in Waterland aarzelde niet: het dorp schonk de getroffenen 1.850 gulden.

In 1785 overleed de schatrijke weduwe Geertje Pols-Ploeger; zij legateerde veertigduizend gulden aan 'de dorpscasse'. Een lid van de vroedschap stelde voor lantaarns aan te schaffen 'om des winters avond bij donkere maan te laten branden, gelijk op veel plaatsen gedaan word,...' Ruim zestig lantaarns à zeventig gulden werden geplaatst, maar er kwamen alsnog donaties binnen, goed voor elf lantaarns. Vooral veel vrouwen onder wie Neeltje Pater gaven gul. 'Misschien waren de vrouwen meer gemotiveerd, omdat zij het gevaarlijker vonden in het donker dan de mannen,' aldus de schrijver.

Broek in Waterland was in de achttiende eeuw een beroemd dorp, schrijft Jochem Kroes, maar niet zozeer dankzij de kooplieden. 'Het was Neeltje Pater die deze plaats nationale bekendheid gaf. Dat kwam door die erfenis van vier miljoen gulden, maar vooral doordat deze door velen werd betwist. En nog steeds denken enkelen recht te hebben op een deel van haar nalatenschap.'

Hanneke de Wit

We bellen Jochem Kroes om het één en ander te vragen over zijn boek 'Het dorp van Neeltje Pater'. Ons dorp dus.

U schreef eerder over Schagen en Texel. Waarom koos u daarna Broek in Waterland?

"Ik beperk me voor mijn historische en stamboomonderzoek tot dorpen en kleine steden in Holland. Neeltje Pater en Broek in Waterland kende ik wel: het is een bijzonder dorp. Bovendien: de voorouders van mijn vrouw, Lilian Zandstra, woonden in het buitengebied van Broek in Waterland. Haar vader, Pier Zandstra, die in 1998 overleed, groeide op in de laatste boerderij aan de Overlekergrouw."

Hoe lang heeft u over onderzoek en schrijven gedaan?

"Een jaar of drie vier. Inderdaad, het was lastig, vooral het economische deel deed mijn hersens kraken. Gelukkig waren er heel veel bronnen, zoals in het Stadsarchief Amsterdam. Contracten bijvoorbeeld die kooplieden via de notaris met schippers afsloten. Die haalden zout in Frankrijk en graan aan de Oostzee."

Neeltje Pater liet bij haar dood in 1789 ruim vier miljoen gulden na. We horen bijna niets over haar jongere zusje Eegje. Kreeg zij niks?

"De vader van Neeltje en Eegje kocht obligaties voor beide dochters. De dames waren waarschijnlijk wel goed met elkaar: Eegje woonde naast Neeltje. Verder weten we niet veel van Eegje, die ook veel eerder doodging, al in 1770."

Had u in het 18-eeuwse Broek in Waterland willen wonen? Wat of wie had u dan willen zijn?

"Koopman? Nee ik ben helemaal geen koopman. Notaris? Ja, dat komt dichterbij. Of historicus, zoals Cornelis Schoon? Dat is het helemaal. Wel zou ik het liefst in de eerste helft van de achttiende eeuw hebben geleefd. Dat was een dynamische periode; je kon bijvoorbeeld met de veerboot naar Amsterdam om daar te gaan winkelen."

Wat vond u zelf een schokkende ontdekking?

"De geldzucht van aanstaande dominees elders in het land, die met elkaar spraken over rijke weduwen in Broek in Waterland. Ze overlegden hoe je met hen in contact kon komen en schroomden niet met veel oudere weduwen te trouwen."

Uw prachtig uitgegeven gebonden boek is te koop voor 25 euro. U bedankt zes organisaties die uw project financieel steunden. Was het moeilijk die steun te krijgen?

"Geen probleem, het gaat om een vast bestand dat lokaal-historisch en genealogisch onderzoek steunt. Het Prins Bernhard Cultuurfonds gaf gul en ook Boekenfonds Elisabeth Grent kwam met een mooi bedrag. Het boek is uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde. Het komt niet in gewone boekwinkels terecht en ik verdien er niets aan. Het is, hoe noem je dat: liefdewerk oud papier."

U bent op reis gegaan naar De Rijp voor uw volgend onderzoek. Wat treft u daar aan?

"De Rijp was geen dorp van kooplieden en renteniers, maar meer een werkdorp. Je had er zelfs

een hoedenmakerij. Het had veel meer inwoners dan Broek in Waterland, zo'n vijfduizend. Dat aantal nam later af, terwijl het in Broek in Waterland juist is toegenomen."

HdW

'Het dorp van Neeltje Pater' van Jochem Kroes is voor 25 euro te koop bij boekhandel Nimo in Monnickendam en via www.knggw.nl

De Donderberggroep, dol op vermaaksarchitectuur, bracht 23 april een bezoek aan Broek in Waterland, waar onder andere de theekoepel aan het Havenrak werd bekeken. Op de onderste foto rechtsachter Emil Stöve die de rondleiding verzorgde en Roderik van Montfrans, eigenaar van de theekoepel en het huis erachter.

De Dijkgraaf van Waterland

Bij Koninklijk Besluit van den 17e maart 1900 no.11 is de heer L. de Oude van Broek in Waterland benoemd tot Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap Waterland. Dat deze benoeming om tweeërlei reden bij velen blijkt van ontroering wekte, zal een ieder begrijpen, die de levensgeschiedenis van den nieuwen titularis kent.

Den 11e maart 1837 te Broek uit nederige ouders geboren moest Leendert de Oude na het doorlopen van den lagere school al spoedig trachten in eigen onderhoud te voorzien en ging hij als timmermans knecht de wereld in.

Na in 1861 gehuwd te zijn, vestigde hij zich in Juni 1863 als timmerman te Zuiderwoude, alwaar in 1887 de zaak op zijn zoon overging. In die jaren werden door hem talloze boerderijen en ook kerken, schoolgebouwen enz. gebouwd, terwijl het Raadhuis te Broek naar zijn plannen werd ingericht. Gedurende de laatste twintig jaren voerde hij met de firma Blankenvoort verschillende groote werken uit voor het Rijk en verscheidene groote maatschappijen waardoor zijn blik zich aanmerkelijk verruimde en een schat van ondervinding zijn deel werd.

Inmiddels verschaftte het vertrouwen zijn er medeburgers hem een zetel in den gemeenteraad, waarin zijne medeleden hem alras het wethoudersambt opdroegen, terwijl de ingelanden der banne Broek in Waterland reeds voor jaren hunne belangen aan hem, die intussen een flink grondbezit had verworven, toevertrouwden, zoodat hij, de practicus, ongezocht gelegenheid vond zich met de administratie van waterschapszaken bekend te maken.

Een gevolg daarvan was zijne benoeming tot hoofdingeland van Waterland, spoedig gevolgd door zijn verkiezing tot afgevaardigde bij de Vereeniging van den Noorder IJ- en Zeedijk, door welk College hij onmiddellijk na het onderzoek zijner geloofsbriefen werd benoemd tot lid van de commissie van de lopende zaken, waaruit blijkt dat zijne kennis van Zeedijs- en Waterschapszaken ook daar werd gewaardeerd en zijn adviezen op hoogen prijs werden gesteld. In den aanvang van dit jaar door Hoogheemraden en Hoofdingelanden mede op de voordracht voor de vacante betrekking van Dijkgraaf van Waterland, was het Hare Majesteit de Koningin gegeven den rechten man op de rechten plaats te benoemen.

De eenvoudige timmerman van voorheen, door eigen kracht opgeklommen tot de gewichtige en eervolle betrekking van Dijkgraaf van Waterland! Dat is de waardige bekroning van een welbested, arbeidzaam leven. Moge het den heer de Oude gegeven zijn, nu hij zich uit

Raadhuis, Leeteinde 2.

zijn overige zaken heeft teruggetrokken, gedurende een reeks van jaren met lust en ijver de belangen van Waterland te behartigen. Je ingelanden zien met vertrouwen die belangen in zijn handen.

W. van Engelenburg

Bron : De Monnikendammer, no 13, Jaargang, 2-03-1900

Lampions en vetpotjes

Broek in Waterland. Onder begunstiging van prachtig weder werd Zondagavond door het fanfarecorps onzen geachten dorpsgenoot den heer L. de Oude, welke dien dag zijn 40-jarig huwelijksfeest vierde, een serenade gebracht. Na eenige nummers ten beste te hebben gegeven, bracht de heer H. du Gardijn namens de leden de familie de Oude hunne gelukwensen over. De heer de Oude bracht daarop wederkeurig zijn hartelijken dank aan de leden voor het eerbewijs hetwelk hem dien avond mocht te beurt vallen en gaf hun voorts te kennen dat zij, wanneer zulks noodig mocht blijken, steeds op zijn hulp en steun konden rekenen.

Tevens werd dien avond de versiering welke door de burens was aangebracht geworden, verlicht met tal van lampions en vetpotjes, welke verlichting dank zij het prachtige weder uitmuntend slaagde en zoowel van verre als van nabij een prachtig effect opleverde.

Bron: Schuitemakers Purmerender Courant, 30-04-1901

Verkoop herberg

Broek in Waterland. Op Saturday den 16 Maert 1709 sal tot Broek in Waterland verkogt worden, een oude vermaerde Neringryke Herberg, gelegen aan 't selve dorp, by de brug, daer de trekschuyten, na de stede Muncken-dam, Edam, en Hoorn, en alle rytuyg moet passeeren: Soo ymand mogte genegen zyn midlerwyl deselve uyt de hand te kopen, ver-voege sig in deselve.

Bron: Amsterdamse Courant, 23-02-1709

Harddraverij

Broek in Waterland. Wordt aen alle Heeren en Liefhebbers van de Hartdravery bekend gemaakt, dat men op Donderdag den 8 July, namiddags ten 2 uren precies tot Broek in Waterland zal laten reyden om een extra fraye zilvere Sweep, dog zullen geen Paerden toegelaten werden dan die van sessen klair zyn, dewelke moeten gebragt werden op de Stal van de Herberg by Christoffel Kruys, zullende aldaer 's middag ordinary Tafel gehouden werden, men verhuurt er ook allerhande Rytuygen en Paerden.

Bron: Amsterdamse Courant, 26-06-1756

Premie

Broek in Waterland. Also Marritje Jacobs, oud omtrent 30 jaren, geboren en woonagtig tot Suyderwoude in Waterland, zynde lang van persoon en aengesigt, met wyde oogen, door-gaens gekleed met een Boere huylf op 't hooft, vale linne schort, en coleurd Boere lyfje, op Sondag den 10 dezer maend Juny, 's avonds omtrent half 10 uren, behalve meer andere feyten, Brandstichting tot Suyderwoude heeft gedaen, waer door verscheidene huysen in de assche zyn gelegd, en fugitief is, so werd aen die gene die dezelve kan ontdekken in handen van de Justitie komt te geraken, 100 guld. tot een vereering belooft, te betalen by de Stedehouder van den Hr. Balieu van Waterland te Monnikendam.

Bron: Amsterdamse Courant, 21-06-1714

Boerenleenbank

Broek in Waterland. De staatscourant no. 198 vermeldt de statuten van de op te richten Boerenleenbank alhier. Spoedig zal nu een vergadering worden beleggen ter verkiezing van een definitief bestuur en tevens boekhouder.

Bron: Schuitemakers Purmerender Courant, 28 juli 1907

Storm blaast weidemolen omver

In de nacht van 18 op 19 februari 2022 heeft de storm die toen over Nederland raasde onze weidemolen omver geblazen. Jan Visser, onze vrijwilliger die de molen onderhoudt, is meteen in actie gekomen. Jan is een boerenzoon. Zijn ouders hadden een boerderij bij Duivendrecht.

Zij moesten verhuizen en zo kwam Jan in de Belmermeer terecht. Hij koos voor een leven als timmerman. Hij heeft het vak geleerd bij Willem Vos. Daarna heeft hij jarenlang gewerkt bij Buitenhuis als restauratietimmerman. Hij heeft meerdere huizen in Broek gerestaureerd. Eerder is een uitgebreid artikel gewijd aan Jan Visser in het decembernummer 2008 van Oud-Broek.nl

Weidemolens werden in het verleden door boeren gebruikt om het waterpeil van hun weilanden te verlagen, zodat de koeien eerder in het weiland konden. Iedere boer had zijn eigen molen zodat iedereen zelf naar eigen inzicht het waterpeil kon bepalen. De weidemolens werkten met een schoep die het water weg draait. Daardoor kan het waterpeil maximaal 15 centimeter verlaagd worden. Zij waren daarom niet bruikbaar in polders omdat daar het verschil in waterniveau groter is dan 15 centimeter.

De molen van onze vereniging heeft oorspronkelijk gestaan waar nu Binnenweeren is. Het water werd geleid naar de sloot waar nu het Grutterspad is, en op die manier geloosd op het Havenrak. Het Havenrak stond rechtstreeks in verbinding met het buitenwater. Door de nieuwbouw in Broek in Waterland verloor de molen zijn functie. De molen is in 1966 verplaatst naar waar nu het tennisveld is. De molen is toen voor 1 gulden door de gemeente verkocht aan onze vereniging. Weer later is de molen verplaatst naar de huidige locatie aan de Van Disweg. Overigens zie je tegenwoordig bijna geen weidemolens meer. Sinds de ruilverkaveling is in de negentiger jaren van de vorige eeuw, zogenaamde blokbemaling ingevoerd door het Hoogheemraadschap. Per gebied (blok) wordt de waterstand geregeld door een elektrisch gemaal. Boeren kunnen niet meer individueel de waterstand regelen.

De februaristorm van dit jaar heeft onze weidemolen omver geblazen. De schade bleek groot te zijn. De hele bovenkant van de molen werd door de storm opgelicht en is naast het molenhuis op de grond terecht gekomen. Gelukkig half in het water. Van de molen bestaat geen bouwtekening. Alles moet op het oog worden hersteld. In 2013 was er eerder flinke schade aan de weidemolen. Jan heeft toen al een wiek moeten vervangen. Jan kan enthousiast vertellen over de details van de restauratie van de wieken. Hoe je op het oog de kromming van de wiek maakt waardoor hij goed wind vangt. De wieken zijn flink aan de maat. Elke wiek meet ruim 2,5 meter. Twee wieken tegenover elkaar meten dus ruim 5 meter.

Jan Visser op de weidemolen

Door de storm is deze keer de as verbogen waar de wieken op zitten. Dat kan Jan niet zelf verhelpen. Daar wordt de firma Evenboer voor ingeschakeld. Daarna begint het echte timmerwerk. De wieken zijn beschadigd en moeten hersteld worden. Dat vergt veel creativiteit en vaardigheid van Jan. Immers, een bouwtekening is er niet en alles moet op het oog gemaakt worden. Alles is "gestoken". Spijkers komen er niet aan te pas. Wel wordt op een aantal plaatsen gebruik gemaakt van schroeven. Het hele onderhuis waar de molen op staat, is ook flink beschadigd. De hoekpalen zijn in 2013 vervangen. Die zijn nog goed. Onze weidemolen is een van de weinige houten watermolen in Waterland. Tegenwoordig worden alleen nog stalen molens gemaakt. Naast het repareren van stormschade is er daardoor voortdurend onderhoud aan de molen nodig. Jan doet dat nu al 15 jaar. Het is voor Jan een uitdaging de molen draaiend te houden. Hij werkt graag met zijn handen en probeert creatieve oplossingen te bedenken. Het helpt hem dat hij het timmervak van Willem Vos heeft geleerd.

Jan is een gouden kracht voor onze vereniging. Dankzij hem staat de weidemolen dadelijk weer in volle glorie aan de Van Disweg.

De restauratie is niet goedkoop. Op onze jaarvergadering boden enkele leden spontaan een extra bijdrage aan. Wij zijn ze daarvoor zeer erkentelijk. Uiteraard is elke bijdrage welkom. U kunt uw bijdrage storten op onze bankrekening, NL44RABO0310 7021 94. Ook zullen we de restauratie aanmelden voor de Clubsupportactie van de Rabobank, onder vermelding bijdrage weidemolen. Leden van de Rabobank kunnen in september stemmen voor de aangemelde projecten.

Jaap Wortel

Urinoir aan Havenrak gerenoveerd

Voorafgaand aan de jaarvergadering van 11 april 2022, werd met een korte bijeenkomst het gerenoveerde urinoir van de Historische Vereniging Broek in Waterland feestelijk geopend. Jan Hoetmer legde in het kort uit wat er allemaal nodig bleek om het urinoir weer in volle glorie te herstellen. Dank werd er uitgesproken naar de lokale aannemers Ebbelaar en Kelderman die de renovatie hebben uitgevoerd. Ook was er een woord van dank aan de Rabobank die via de ClubSupport actie een financiële bijdrage hebben gedaan. Tevens werd gememoreerd dat Wouter Jesse het urinoir schoonhoudt. Op deze manier is het urinoir weer in volle glorie te zien op het Kerkplein. Een bescheiden bordje geeft aan dat het urinoir van onze vereniging is.

Schooluitje

Broek in Waterland. De vorige week hebben de naaimeisjes onder leiding harer onderwijzeres Mej. Overdiep een uitstapje gemaakt naar Wijk aan Zee. Des morgens per eerste tram vertrokken ze en kwamen 's avonds met de laatste terug., na een zeer gezellige en prettige dagje aan het Noordzeestrand te hebben doorgebracht.

Donderdagmorgen gingen de leerlingen der hoogste klassen van de O.L.S. onder geleide hunner onderwijzers en onderwijzeres, bijgestaan door onzen rustenden geneesheer dr. Bakker, naar Bergen. Ook zij gingen per eerste tram naar Amsterdam, en verder per spoor naar Bergen. De terugreis werd van Alkmaar geheel per N.-H. tram gemaakt. De meisjes en knapen hebben allen veel plezier gehad en braaf genoten.

Bron: Goedkoope Purmerender Courant, 27-07-1920

Christoffel Creyts

Broek in Waterland. Christoffel Creyts woonde tot Broek in Waterland, in de Herberg de Witte Swaen, presenteerd zyn dienst aan alle Heeren Koopliede

Bron: Amsterdamse Courant, 11-05-1754

De Leede-setter

Broek in Waterland. De Leede-setter tot Broek in Waterland, Mr. Jan Bierman, Chirurghyn, maekt bekend dat hy op een behendige en gemakkelyke manier kan insetten allerhande leed-werk, gebroekene armen en beenen, en weet de verkrompenen zenuen en leden, wederom rad en gangbaer te maken.

Ook geneest hij alle quaet seer van hoofden voor een civile prys; en die het niet kan betalen, sal hy uyt liefde genesen.

Bron: Amsterdamse Courant, 05-05-1701

Tekening van Cornelis Schoon.

